

Kübra DAL, (2023). Kurum, Kavram ve Zihniyet Üzerinden Eğitimde Yaşanılan Dönüşümler,

Kadim Akademi SBD, C (7), S.1, s. 89-92.

DOI Numarası/DOI Number: 10.55805/kadimsbd.1247803

Makale Türü / Article Type: Kitap Tanıtımı

Makale Başvuru Tarihi / Application Date: 05.02.2023

Makale Kabul Tarihi / Accepted Date: 07.04.2023

KURUM, KAVRAM VE ZİHNİYET ÜZERİNDEN EĞİTİMDE YAŞANILAN DÖNÜŞÜMLER

Kübra DAL¹

“Mustafa Gündüz, Kurum, Kavram ve Zihniyet: Osmanlıdan Günümüze Eğitimde Dönüşümler”

Ketebe Yayınları, İstanbul, 2020, 460 s.

Eğitim, hayatımızın her alanında varlığını idame ettirir. Nitekim insan, doğumundan ölümüne kadar eğitimle hemhal olur ve hayatının her dönemini öğrenerek geçirir. Bu sebeple hayatlarımız değişime uğrarken eğitim de bu minvalde dönüşüme uğrar. Zaman ilerledikçe yaşanan olaylar, değişen düşünceler sonucunda mevcut kavramlar yerini yeni kavramlara ve mevcut kurumlar yerini yeni kurumlara bırakır. Bakış açıları değiştikçe kurumların, kavramların mahiyeti de değişir ve eğitim, bu değişimlerden etkilenerek bir değişim-dönüşüm içerisine girmek durumunda kalır. Eğitimde uygulanması gereken değişimlerin nasıl ve ne yönde olacakları her dönemin tartışma konusu haline gelir. Nitekim insanlığın gelişiminde önemli bir rolü olan eğitimin sorunları üzerinde tartışmak ve bu sorunlara çözümler üretmek tüm toplumların vazgeçilmez bir görevidir. Mevcut olan neslin eğitim hakkını en iyi bir şekilde yerine getirmek hem günümüzü hem de geleceği aydınlığa kavuşturur.

Temel araştırma alanı, Türk eğitim tarihinin Tanzimat sonrası gelişmeleri olan eğitim tarihi uzmanı Mustafa Gündüz, dönemin eğitim sorunları ve öncü eğitimcileri üzerine çalışmalar

¹ Mardin Artuklu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri ABD, Din Eğitimi Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi, E-mail: kubradl@outlook.com , ORCID NO: <https://orcid.org/0000-0001-8669-8654>

sürdürmektedir. Alanına dair birçok çalışması bulunan Gündüz, bu kitabında Osmanlı'dan günümüze birçok kez değişime uğrayan "eğitim"i geniş bir perspektifle ele almaktadır. Yazar bu kitabında, modern eğitimin mahiyetine, Türkiye'ye intikal sürecine, kavramsal dönüşümlerine ve beraberinde getirdiği sorunlara dair makalelerini bir araya getirmiştir. Kitap, dört ana bölümden ve 16 makaleden oluşmaktadır. İlk bölümde modern eğitimin oluşma sürecindeki uygulamalar olarak görülebilecek konulara değinilmiştir. Kitabın ana tezini oluşturan ikinci bölümde, modern eğitimin beraberinde getirdiği kavramsal dönüşümleri ele alıp meselenin teorik zeminine dair bilgiler verilmektedir. Son kısımlarda ise üniversite, bilim, tarih şuuru gibi konular içeren yazılara yer verilmiştir. Yazarın amacı; modern eğitimin mahiyetini ortaya koyarak eğitimin tarihi ve yapısal sorunlarını gözler önüne sermektir. Ayrıca yazar, bu sorunlara çözümler getirerek eğitimi iyileştirmek adına adımlar atmak niyetindedir. Nitekim yazarın en çok yakındığı mesele mevcut problemleri görmezden gelmek ve bu problemleri sürekli tekrar etmektir.

Kitabın birinci bölümünde salgın sürecinin eğitime olan etkilerinden bahsedilmektedir. Gündüz'e göre mevcut olan sağlık krizi iyi değerlendirildiğinde avantaja dönüşebilmektedir. Nitekim oluşan sağlık kriziyle beraber eğitimin sistematik yönü gözden geçirilmiş ve çeşitli adımlar atılmıştır. Bu adımların kalıcı olabilmesi için geleceğe dönük çalışmalar ortaya konulmalıdır. Gündüz'e göre bu tür adımlarla, var olan kriz fırsata çevrilmiş olur. Eğitim tarihi hakkında bilgilere yer veren yazar, bu bölümde Osmanlı'dan günümüze eğitim tarihinin eleştirel bir analizini sunmaktadır. Modern eğitimin tüm dünyaya ve Türkiye'ye nasıl intikal ettiğine değinmektedir. Geçmiş eğitim sisteminin olumlu ve olumsuz yönlerini, açıklamalarda bulunarak aktarmaktadır. Cumhuriyet'in ilk dönemlerinden günümüze kadar araştırmacıların, akademisyenlerin düşüncelerinin bütünüyle Batı'ya dönük olduğunu ve zihinlerinin Batı kavramlarını anladığı ölçüde şekillendiğini belirten yazar, bu akademisyenlerin çalışmalarının beyhude olduğundan ve eğitime hiçbir katkıda bulunmadıklarından yakınmaktadır (s. 31). Nitekim yazara göre Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında eğitimciler Batı'daki eserleri çevirmekten ya da kopyalamaktan başka bir şey yapmamışlardır. Müellif, dönemin muhafazakâr eğitimcilerin (Nurettin Topçu, Semiha Ayverdi, Mahir İz gibi) önerdiği çözümlerin ve rotaların işe yaramadığını belirterek, onlar için eğitimin, dergi ve gazete yazılarında eleştiri malzemesi olmaktan öteye gitmediğini iddia etmektedir. Bilakis Nurettin Topçu'nun "Türkiye'nin Maarif Davası" adlı kitabı, bu eğitimcilerin eğitim meselesini ne kadar önemsediklerine dair bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Topçu'nun muhafazakâr olması hasebiyle kendi döneminde dinlenmemiş, önü kesilmiş olabilir fakat bu, görüşlerinin bir eleştiri malzemesi olmaktan öteye gitmediği anlamına gelmemektedir.

Eserin ikinci bölümünde eğitim ile ilgili kavramları ele alan yazar, bu kavramların geçmişten günümüze nasıl değişime uğradığına dair bilgiler vermektedir. Gündüz, söz konusu kavramları incelerken Türkçenin değişim ve dönüşümünü de gözler önüne sermektedir. İslam'da

ilim, âlim, hoca, mürebbi gibi eğitim ile ilgili kavramlar üzerinde duran, öğretmenin konumunu ve değerini belirlemeye çalışan yazar, bu hususta Müslüman düşünürlerin de görüşlerinden yararlanmaktadır. Ayrıca öğretmenlik mesleğinin tarihini ele almakta ve öğretmenin sadece bir memur olmadığını savunmaktadır. Bunun yanı sıra geçmişten günümüze süregelen bir sorun olan "eğitimde şiddet" meselesine de dikkat çekmektedir. Eğitimde şiddetin yerini tartışan müellif, kitabın bu bölümünde istatistiksel verilere başvurmakta ve şiddetin öğrenciler üzerindeki etkisini tablolar yardımıyla ortaya koymaktadır.

Eserin üçüncü bölümünde yazar, Cumhuriyet döneminde modernleşmeye gidilen yolda eğitim adına atılan adımlara, 1930 ve sonrasında Türkiye'de kabul edilen ideal toplum ve ideal insan tasavvuruna değinmektedir. Cumhuriyet döneminde yayımlanan Yeni Türk Mecmuası'ndaki eğitim ile ilgili makalelerde yer alan görüşlerden bahsetmektedir. Böylelikle Gündüz, bu dönemin düşünürlerinin eğitim hakkındaki fikirlerine dair bilgi sahibi olmamıza yardımcı olmaktadır. Nurettin Topçu'nun Türkiye'nin Maarif Davası isimli kitabından faydalanan yazar, Topçu'nun hayatından, eserlerinden kısaca bahsetmekte, eğitim anlayışına ve mevcut eğitime yönelik eleştirilerine yer vermektedir. Ayrıca Topçu'nun eğitim sorunlarına çözüm önerirken düştüğü çelişkilere de değinmektedir. Nitekim Gündüz, Topçu'nun bir taraftan medreselere ağır eleştiriler getirirken diğer taraftan da üniversite karşısında medreseyi savunduğunu belirtmektedir. Topçu'nun eğitimi, bilimsel bir uğraş alanı olarak değil, bir dava meselesi olarak ele aldığını iddia etmektedir. Hâlbuki yazar, Topçu'nun eğitime olan katkılarından, akademisyen olmasının önüne geçildiğinden bahsetmektedir. Ayrıca eğitimin bir dava meselesi olarak görülmesinin yeterli olmadığını üzerinde duran yazar, bunun coşkuya dayalı ve duyguların tatminine yönelik bir uğraş olarak gördüğünün altını çizmektedir. Fakat Topçu başta olmak üzere muhafazakâr eğitimcilerin sunduğu öneriler bilimsel bir nitelik taşımaktadır. Nitekim eğitimi bir dava meselesi olarak görmek, onun bilimsel bir uğraş alanı olmaktan çıkarıldığına işaret etmemektedir.

Eserin son kısmı olan dördüncü bölümde ise Gündüz, modern dönemde üniversitenin konumunu ve değerini Darülfünun örneğinden hareketle ele almaktadır. Yazar, akademisyenlerin, üniversitelerin sorunlarını yeterince dile getirmediğini ve bu durumun üniversiteleri daha çok çıkmaza sürüklediğini öne sürmektedir. Yazara göre akademisyenler, kendilerini geliştirmek isteyen öğrencilere de rehberlik edememektedir. Bu minvalde yazar, akademisyenleri sert bir şekilde eleştirmektedir. Gündüz, kitabının bu son kısmında bilim tarihimizin güzide öncülerinden biri olan Fuat Sezgin'i örnek göstererek ilmi çalışmalarda nasıl ilerlenmesi gerektiğine ve hangi metotların kullanılabileceğine dair kapı aralamaktadır. Çektiği zorluklara, ilme olan aşkına, yayımladığı eserlere değinen müellif, onun izlediği yoldan ilerlemenin fayda sağlayacağını düşünerek Sezgin'in görüşlerine yer vermektedir. Sezgin'in bilime olan katkılarına değinen yazar, bu topraklardan bir Fuat Sezgin çıktıysa bir başkasının da

çıkacağına dair ümidini koruduğunu belirtmektedir. Nitekim Fuat Sezgin bilim dünyasında önemli bir yeri olan ve herkes tarafından tanınan bir bilim adamıdır.

Sonuç olarak Gündüz, modern dönemle birlikte eğitimin yaşadığı dönüşümleri ayrıntılarıyla ele almaktadır. Gündüz'ün bu kitabı farklı zamanlarda dergilerde yayımlanan makalelerin birleşiminden oluştuğu için yazar tekrara düşmekten kaçınmamaktadır. Bu durumu kitabın ön sözünde belirten müellif, makalelerin kitaba alınırken gözden geçirildiğini, hatta bazılarının, özünü korumakla birlikte geniş eklemeler yapılarak yeniden yazıldığını dile getirmektedir. Fakat gözden geçirilmiş olmasına rağmen tekrarların önüne geçilememiş olması okuyucunun dikkatini çekmektedir. Geçmiş dönemlerin eğitim anlayışını açıklarken alıntılara başvuran yazar, okuyucuya zengin bir kaynak sunmaktadır. Her kesimden okuyucuya hitap eden bu eser, özellikle eğitim ile ilgilenenler için değerli bir rehber niteliği taşımaktadır. Yalın dili ve kendine has bir üslubu olan yazar, yeri geldiğinde betimlemelere de başvurmuştur. Genel olarak akademik bir dil kullanmış olsa da müellifin zaman zaman devrik cümlelere başvurmuş olması eseri daha akıcı bir hale getirmekte ve esere sohbet havası katmaktadır. Ketebe yayınevinin "düşünce" kategorisinde yayımlanan bu eser, eğitim tarihi alanında kaynak kitap olabilecek bir değere sahiptir.